
DEBIUTY

Dominik Rosenau¹

Kara pozbawienia wolności w aspekcie zmian normatywnych wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. oraz ustawą z dnia 11 marca 2016 r.

Streszczenie: W artykule opisałem zarys historyczny kary pozbawienia wolności oraz jej ewoluowanie w Polsce na przestrzeni lat. Głównym przedmiotem artykułu są zmiany normatywne wprowadzone ustawą z dnia 20 lutego 2015 roku oraz ustawą z 11 marca 2016 roku. Po transformacji systemowej w Polsce w latach 90-tych przeważały tendencje zmierzające do humanizacji prawa karnego w zakresie kary pozbawienia wolności oraz resocjalizacji skazanego. Ustawodawca zrezygnował z kary śmierci na rzecz kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz kary 25 lat pozbawienia wolności. Polska znalazła się w gronie Państw, w których za najcięższe zbrodnie nie jest orzekana kara śmierci. Kara pozbawienia wolności, a przede wszystkim kary długoletniej izolacji skazanego są obecnie najbardziej dotkliwymi karami w obowiązującym kodeksie karnym.

Słowa kluczowe: kara pozbawienia wolności, pozbawienie wolności, kodeks karny, środek karny.

The penalty of deprivation of liberty in the aspect of normative changes introduced by the act of 20 February 2015 and the law of 11 March 2016.

Summary: The article describes the historical outline of the deprivation of liberty and its evolution in Poland over the years. The main subject of the article is the normative changes introduced by the act of 20 February 2015 and the law of 11 March 2016. After the systemic transformation in Poland in the 1990s prevailing tendencies led to the humanization of criminal law in the area of the penalty of deprivation of liberty and the rehabilitation of sentenced person. The legislator resigned from the death penalty in favor of the life imprisonment and the penalty of 25 years in prison. Poland was among the countries where death sentences are not imposed for the heaviest crimes. The penalty of deprivation of liberty and, above all, the penalties of long-term isolation are currently the most severe penalties in the current penal code.

Key words: imprisonment, deprivation of liberty, the penal code, penalty measure.

---

¹ Mgr Dominik Rosenau – Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy.

1. Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie zmian w polskim prawie karnym w zakresie kary pozbawienia wolności wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 roku oraz ustawą z dnia 11 marca 2016 roku. Przedmiotem artykułu jest przedstawienie kary pozbawienia wolności jako metody resocjalizacji i zabezpieczenia społeczeństwa, jej wpływ na poprawę skazanych oraz przedstawienie stanu prawnego po nowelizacji kodeksu karnego. Trudna sytuacja systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wymusiła reformę prawa karnego materialnego oraz kodeksu karnego. Na podstawie ustawy z dnia 20 lutego 2015 o zmianie ustawy - Kodeks karny dnia 1 lipca 2015 roku wprowadzony został znowelizowany Kodeks Karny. Jest największą nowelizacją przepisów od uchwalonego w 1997 roku Kodeksu karnego. Tak istotne zmiany wymagają szerszego omówienia gdyż jest to bardzo przydatna wiedza dla prawników i dla całego wymiaru sprawiedliwości.

2. Problematyka artykułu

Kara jest podstawowym elementem polityki karnej. Spośród stosowanych kar w Polsce i na świecie najbardziej dotkliwe jest pozbawienie wolności. Ten rodzaj kary stosowany jest od wieków i mimo ciągłego doskonalenia, aby jak najlepiej spełniał swoje funkcje i cele, nadal nie jest wystarczająco doskonały. Człowiek, który dokonuje czynów zabronionych określonych w prawie polskim musi ponieść sprawiedliwą karę. Tego oczekuje zarówno osoba poszkodowana jak i społeczeństwo. Stosowanie kary pozbawienia wolności ma odstraszyć, wychować i wpłynąć na poprawę skazanego oraz dać społeczeństwu poczucie bezpieczeństwa i sprawiedliwości a osobie poszkodowanej rekompensatę za poniesione krzywdy i straty. Jednakże pozbawienie wolności przestępcy często nie przynosi oczekiwanych efektów gdyż samo jego odizolowanie nie wystarcza. Przygotowanie więźnia do powrotu do życia w społeczeństwie wymaga szeregu działań resocjalizacyjnych, które mają zapobiec powrotowi do przestępczości. Niestety jest to bardzo utrudnione głównie ze względu na często głęboką demoralizację współosadzonych mających na sobie negatywny wpływ. Kara pozbawienia wolności spotyka się od lat zarówno z pozytywnymi jak i negatywnymi opiniami. Z jednej strony chroni przed niebezpiecznymi przestępcami a z drugiej strony godzi w najważniejsze dobro człowieka jakim jest wolność osobista, często nie przynosząc zamierzonych skutków. Efektywność kary pozbawienia wolności na przestrzeni lat okazuje się niska dlatego też efektem prac między innymi nad jej doskonaleniem jest kolejna nowelizacja kodeksu karnego.

3. Część merytoryczna

Pojęcie więzienia i pozbawienia wolności towarzyszy ludzkości od najdawniejszych czasów, które ewoluowało na przełomie wieków. Już w starożytności więziono wiele postaci mitycznych i historycznych, np. Pauzaniaza w Sparcie, Sokratesa

w Atenach, Antygonę uwięziono w grocie skalnej. Również w średniowieczu nie budowano zamków, ratuszy czy opactw bez lochów, w których to więźniowie byli zakuci w ciężkie łańcuchy, głodzeni, nie mieli dostępu światła i spali na kamiennej posadzce. Początkowo przetrzymywano w nich złoczyńców do momentu rozprawy i wykonania wyroku czyli miało to charakter środka zapobiegającego ucieczce. Izolacja miała również doprowadzić do wymuszenia u oskarżonego przyznania się do winy. Sporadycznie karę pozbawienia wolności stosowano krótkotrwale za mniejsze przewinienia i długotrwale jako złagodzenie kary śmierci, która jednak w tych warunkach była często nieunikniona. W więzieniach od wieków przetrzymywano niewolników, jeńców wojennych i innych skazańców. Kara pozbawienia wolności była stosowana marginalnie gdyż w prawach obowiązujących w odległych czasach dominowało wymierzanie kary zgodnie z Kodeksem Hammurabiego „oko za oko, ząb za ząb”. Stosowano zamiast pozbawiania wolności inne kary odpowiednie do wyrządzonej krzywdy czyli kary śmierci przez spalenie, wbicie na pal, włóczenie po polu przez bydło czy rozrywanie skazanego przez konie. Mniej drastycznym rodzajem kary była chłosta, okaleczenie, napiętnowanie, wygnanie z gminy czy też kary pieniężne².

Na przełomie XII i XIII wieku dokonano się kilka zmian tj. utrwalono podział przestępstw na publiczne i prywatne, dominującą do tej pory obiektywną odpowiedzialność karną opartą na zewnętrznym skutku przestępstwa zmieniono na subiektywną gdzie podstawą był stosunek sprawcy do czynu czyli wina, a także odpowiedzialność karna, która do tej pory miała charakter zbiorowy uległa indywidualizacji³.

Pod koniec XV wieku w prawie polskim pojawiło się dążenie do zaostrzenia represji karnej. Nadal stosowano kary śmierci i okaleczenia jednakże zaczęto odróżniać karę umyślną od nieumyślnej oraz stworzono dyrektywę równego prawa karnego. W XVI wieku nabierała znaczenia kara pozbawienia wolności. Pojawił się nowy podział kar na kryminalne i półkryminalne. Za pierwsze z nich wymierzano karę śmierci, chłostę, okaleczenie, wygnania z kraju. Natomiast za drugie, czyli cywilne, karano grzywną lub karą więzy górnej i dolnej.

W związku z tym, że kara pozbawienia wolności nabierała coraz większego znaczenia skupiano się na skuteczności jej wykonywania. Wspólne odbywanie kary negatywnie wpływało na skazanych dlatego też wprowadzono *system celkowy* wykonywania kary pozbawienia wolności. Istotą tego systemu było całkowite odizolowanie więźniów od siebie. Pozostawali oni w celach bez kontaktu z innymi osadzonymi a także bez żadnych zajęć. Pierwszy raz zastosowano karę w oparciu o tą metodę w 1790 roku w więzieniu w Filadelfii. Niestety nie przyniosła ona oczekiwanych efektów gdyż brak zajęć dla więźniów przyczyniał się do powstawania u nich chorób psychicznych. Modyfikacja tego systemu polegała na wprowadzeniu izolacji więźniów od siebie jedynie w porze nocnej. Pierwszy raz zastosowano karę tego typu w amerykańskim mieście Auburn w 1816 roku stąd nazwa *system auburnski*. Więźniowie w ciągu dnia wykonywali fizyczne prace we wspólnych warsztatach bez możliwości porozumiewania się. Z czasem jednak stwierdzono to za zbyt do-

² J. Migdał, J. Raglewski, *Kara pozbawienia wolności, zarys dziejów polskiej doktryny, prawa i praktyki penitencjarnej*, Gdańsk 2005, s. 11-12.

³ S. Płaza, *Historia prawa w Polsce*, Kraków 1991, s. 24.

legliwie i zakazano jedynie porozumiewania się w sposób nieprzyzwoity. Wykonywanie kary tym systemem dotarło także do Europy i stosowane było w więzieniach w Niemczech, Belgii, Szwecji i Danii. Tak zreformowany system celkowy cieszył się uznaniem aż do 1912 roku kiedy to na Międzynarodowym Kongresie Antropologii Kryminalnej wyrażono dla niego zdecydowaną dezaprobatę. Wskazano, że skazanie więźnia na długotrwałe przebywanie w samotności sprzyja pojawieniu się u niego stanu psychozy, wyzbycia wszelkich uczuć, ograniczeniu intelektualnemu, odebraniu chęci życia i energii. Skazany po wyjściu na wolność jest nieporadny życiowo i z góry skazany na niepowodzenie.

Następcą systemu celkowego był *system progresywny*, którego istotą było zmniejszenie dolegliwości odbywania kary adekwatnie do poprawy osadzonego. Skazany początkowo przez okres od 3 do 9 miesięcy był odizolowany od pozostałych więźniów celem uświadomienia mu, że brak jakichkolwiek obowiązków ma na niego niekorzystny wpływ zarówno fizyczny, jak i umysłowy. Następnym krokiem było wspólne odbywanie kary z odseparowaniem jedynie w nocy. Ten etap umożliwiał osadzonym nabycie nowych umiejętności w pracy oraz wypracowanie zasad moralnych. Podzielony był na klasy, do których przechodzili ci, którzy posiadali największą liczbę punktów zdobytych za prawidłowe wykonywanie obowiązków i wzorowe zachowanie. Ostatnim etapem tego systemu było warunkowe zwolnienie. System ten zdobył uznanie nie tylko w Anglii ale także Holandii, Norwegii, Danii i Finlandii. Był dobrze oceniany ze względu na funkcję wychowawczą i readaptacyjną⁴.

Karę pozbawienia wolności w Polsce po raz pierwszy wprowadzono Konstytucją Piotrkowską z 1493 roku oraz Konstytucją z 1496 r. W 1550 roku pojawił się plan stosowania kary pozbawienia wolności jako kary wychowawczej. Zgodnie z instrukcją Kanclerza Ocieskiego podstawą wpływu miała być religia, klasyfikacja skazanych i działalnie w sposób zapobiegający demoralizacji więźniów. Jednak wytyczne te były trudne do stosowania ze względu na brak odpowiednich pomieszczeń i pracowników więziennych. W związku z brakiem odpowiednich środków kara pozbawienia wolności była wykonywana nadal w sposób barbarzyński prowadzący do śmierci.

Ze względu na panujące w tamtych czasach przekonanie, że najlepszą karą jest zemsta i odstraszenie, pozbawienie wolności było zbyt łagodne dlatego też było środkiem prewencyjnym⁵. Stosowano dwa rodzaje kar więzienia tzw. karę wieży na dnie i na górze. Pierwsza, wprowadzona konstytucją z 1588 roku, jak sama nazwa wskazuje była gorsza i bardziej dotkliwa dla więźnia gdyż odbywała się pod ziemią. Panowała tam wilgoć, ciemność i chłód gdyż pomieszczenie nie posiadało okien ani pieca a żywność była dostarczana na sznurze. Ten rodzaj kary był wymierzany za ciężkie przestępstwa takie jak umyślne zabójstwo. Drugi rodzaj kary czyli wieży górnej był łżejszy. Pomieszczenia były wyposażone w drzwi, okna i piec. Nie posiadały specjalnych zabezpieczeń a skazaniec miał wiele praw np. mógł przyjmować odwiedziny czy utrzymywać służącego. Ten rodzaj kary był wymierzany za łżejsze przewinienia takie jak wyzwanie na pojedynek, nieumyślne zabójstwo czy bezpraw-

⁴ M. Melezini, *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie- Tom VI*, Warszawa 2010, s. 158-161.

⁵ J. Migdał, J. Raglewski, *Kara pozbawienia wolności, zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 16-17

ne uwięzienie szlachcica. Celem tych kar nie była moralna poprawa skazanego a jedynie odstraszenie. Była to głównie odmiana kary cielesnej gdyż skazaniec przebywał w trudnych warunkach prowadzących do uszczerbku na zdrowiu.

Dopiero w XVII i XVIII wieku pojawiły się państwowe więzienia dla długoletnich skazańców, których zmuszano do ciężkich robót i zakuwano w łańcuchy. Celem tego było wykorzystanie przymusowej siły roboczej więźniów⁶. Na przełomie dwóch wieków nie było istotnych zmian w prawie karnym.

Z czasem zaczęto odróżniać przy zabójstwach winę nieumyślną od przypadku. Za przypadkowe zabójstwo zasądzano już tylko karę pieniężną mającą charakter odszkodowania. Odpowiedzialność za popełnione przestępstwo była różnicowana od stopnia zaangażowania w jego dokonanie. System kar pozostał bez zmian⁷.

W latach 1772, 1793, 1795 na ziemiach polskich dokonano rozbiorów Rzeczypospolitej efektem których było obowiązywanie nowych kodeksów karnych. Następnym pierwszym rozbiorem było utrzymanie na ziemiach polskich polskiego prawa karnego. Natomiast Galicja objęta została kodeksem karnym austriackim z 1787 roku, w którym dominowała kara pozbawienia wolności. Zawierał on podział kar pozbawienia wolności na najsurowsze, ostre i znośne. Więzienie najsurowsze było najbardziej dotkliwe, gdyż skazany był odizolowany od innych więźniów, zakuty w kajdany, przykuty żelazną obręczą do określonego miejsca, spał na gołych deskach i był żywiony jedynie chlebem i wodą. Więzienie ostre było łagodniejsze, gdyż skazaniec był zakuty jedynie w kajdany i otrzymywał lepsze pożywienie. Najmniej dolegliwe było więzienie znośne ponieważ obejmowało zakucie w kajdany ale tylko w sposób zapobiegający wydostaniu się z nich, pożywienie a także możliwość prowadzenia rozmów. Kodeks karny austriacki z 1852 roku przewidywał za zbrodnie karę śmierci i karę więzienia. Kara była podzielona ze względu na stopień surowości na więzienie i więzienie ciężkie. W więzieniu ciężkim osadzony był zakuty w kajdany na nogach i przebywał pod nadzorem straży. Natomiast osadzony w więzieniu zwykłym wykonywał przymusowe prace, nie nosił kajdan i dopuszczano możliwość rozmowy z innymi osobami w obecności strażnika.

Na obszarze zaboru pruskiego początkowo obowiązywał Landrecht Wschodniopruski z 1721 roku charakteryzujący się dużą surowością. Kara pozbawienia wolności występowała w nim bardzo rzadko. Kolejny to Landrecht Pruski z 1794 roku, który przewidywał karę pozbawienia wolności podzieloną na twierdzę i dom poprawy. Dopiero wprowadzony w 1851 roku Kodeks karny pruski wprowadził wykonanie kary pozbawienia wolności w formie więzienia i zamknięcia. Za dokonane zbrodnie kodeks przewidywał karę śmierci, więzienie ciężkie lub zamknięcie na okres dłuższy niż 5 lat. Kara więzienia ciężkiego była wymierzana dożywotnio lub czasowo od 2 do 20 lat i przewidywała obowiązek wykonywania pracy. Kara zamknięcia natomiast polegała na sprawowaniu dozoru nad życiem i pracą skazanego trwając nie więcej niż 5 lat.

W 1871 roku na miejsce kodeksu pruskiego wprowadzony został Kodeks

⁶ S. Lelental, *Wykład prawa karnego wykonawczego z elementami polityki kryminalnej*, Łódź 1996, s. 26.

⁷ S. Płaza, *Historia prawa...*, dz. cyt., s. 49-50.

Karny Rzeszy Niemieckiej, który w ramach pozbawienia wolności przewidywał więzienie oraz osadzenie w twierdzy. Węzienie podzielone było na ciężkie wymierzone dożywotnio lub czasowo na okres od 1 roku do 15 lat oraz więzienie na okres od 1 dnia do 5 lat. Natomiast osadzenie w twierdzy było wymierzone na czas od 1 dnia do 15 lat i oznaczało dozór zatrudnienia i sposobu życia skazanego. Osadzeni odbywali karę pozbawienia wolności w systemie celkowym przez okres nieprzekraczający 3 lat w całkowitej izolacji od innych więźniów i byli objęci przymusem pracy⁸.

Przełomem w podejściu do kary pozbawienia wolności w Polsce i na Zachodzie był koniec XVIII wieku, gdyż w dobie wielu reform również prawo karne uległo zmianie. Zmieniła się funkcja kary pozbawienia wolności z odstrasząco-represyjnej na resocjalizacyjną. Wykonywanie kary zmieniło się na bardziej humanitarne. Rada Nieustająca będąca najwyższym organem władzy, nakazywała sądom w wielu przypadkach odstąpienie od skazywania na karę śmierci jeśli skazaniec rokował na poprawę swojego zachowania. Dało to początek koncepcji powstania domów poprawy i pracy przymusowej. Początkowo znajdowały się tam dzieci oddane przez rodziców, służyły przez pracodawców oraz osoby skłonne do niegodnych występów a później trafiali tam także złodzieje. Z czasem miejsca te stawały się prawdziwym zakładem karnym⁹. Za panowania Stanisława Augusta wzrastało znaczenie więzienia i w ślad za tym powstały dwa wzorcowe więzienia – więzienie marszałkowskie o nazwie Dom Kary i Poprawy oraz więzienie powołane przez Radę Nieustającą w Kamieniu Podolskim. Były to więzienia, w których skazańcy przebywali w bardzo dobrych warunkach. Pomieszczenia były czyste, ogrzewane, miały dostęp światła a więźniowie byli odpowiednio żywieni. Zapewniano im opiekę lekarską, religijną przez udział w nabożeństwach i spowiedź. Porównując te więzienia z więziami górna i dolna widać ogromny postęp w podejściu do kary pozbawienia wolności.

W czasach Oświecenia rodziło się wiele pomysłów dotyczących humanitarnego wykonywania kary pozbawienia wolności, zmian w prawie karnym i reform. Efektem tych działań było stworzenie w 1818 roku Kodeksu Karzącego. Kara pozbawienia wolności odgrywała w nim bardzo ważną rolę. Kodeks Karzący dzielił kary na główne dla zbrodniarzy, poprawcze karzące za występkę i policyjne za wykroczenia policyjne. Kary główne to:

- śmierć,
- więzienie warowne do końca życia,
- więzienie warowne od 10 do 20 lat,
- więzienie ciężkie od 3 do 10 lat.

Węzienie warowne było najsurowsze po karze śmierci. Skazańcy przebywali w ciężkich warunkach bytowych, zakuci w kajdany, słabo odżywiani i zmuszani do ciężkich prac publicznych, co zwiększało ich dolegliwości fizyczne. W razie braku dyscypliny skazańców kara mogła być zaostrzona piętnowaniem, pręgiem, izolacją więźnia. Do kar poprawczych należały:

- pobyt w domu poprawy w okresie od 8 dni do 3 lat,
- areszt publiczny od 8 dni do 3 lat,

⁸ M. Melezini, *Kary i środki karne...*, dz. cyt., s. 163-166.

⁹ S. Walczak, *Narodziny i rozwój koncepcji wykonywania kary pozbawienia wolności*, Warszawa 1990, s. 37.

- kary pieniężne,
- kary cielesne.

Ten rodzaj kar miał głównie na celu ograniczenie wolności i praw skazanych a nie zemstę za dokonane zbrodnie. Natomiast ostatnia grupa czyli kary policyjne to:

- kara pieniężna,
- areszt policyjny lub domowy na czas do 8 dni,
- kary cielesne.

Kary te należały do najłżejszych ponieważ skazany przebywał w domu policyjnym w dogodnych warunkach i bez szczególnych zabezpieczeń¹⁰.

Od czasu wprowadzenia Kodeksu Karzącego w prawie karnym nie odnotowano istotnych zmian. Dopiero w 1848 roku zastąpiono go Kodeksem Kar Głównych i Poprawczych co zakończyło rozwój reform w zakresie więziennictwa.

W czasach dwudziestolecia międzywojennego w więziennictwie nastąpił progres. Odzyskane zostały po zaborcach jednostki penitencjarne, jednakże wymagały one odbudowy jak całe Państwo. Stan budynków był zły i wymagał remontów. Konieczne było ustanowienie jednolitego systemu funkcjonowania więziennictwa. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości rozpoczęły się intensywne prace nad prawem karnym, które można podzielić na dwa etapy, tj. zbiorowe przejmowanie po zaborcach jednostek penitencjarnych oraz rozwój i dostosowanie do regulacji światowych polskiej penitencjarystyki. Efektem tych prac było powstanie w 1932 roku pierwszego kodeksu karnego głównie na podstawie myśli J. Makarewicza i W. Makowskiego. KK z 1932 roku przewidywał następujące kary: doprowadzono do głębokiej indywidualizacji wykonania kary pozbawienia wolności. Za główny jej cel przyjęto resocjalizację więźniów przez naukę, zajęcia kulturalno-oświatowe, opiekę duchową i zdrowotną, system kar i nagród dyscyplinarnych a także środki przymusu. Cały czas jednak pozostawały do ulepszenia rzeczywiste warunki panujące w więzieniach do teorii opisanej w aktach normatywnych. Wpływ na te istotne różnice miało wiele czynników m.in. cały czas trwająca odbudowa Państwa i porządkowanie więziennictwa po zaborach, ograniczone zasoby finansowe oraz wzrastająca przestępczość powodująca przeludnienie więzień. Niestety wszelkie starania podjęte w tym celu przerwał wybuch II wojny światowej¹¹.

Po zakończeniu II wojny światowej ustawodawca uregulował karę pozbawienia wolności kodeksem karnym z 1969 roku wprowadzając ustawę z 19 kwietnia 1969 roku, która obowiązywała od 1 stycznia 1970 do 31 sierpnia 1998 roku. Kodeks ten był następcą kodeksu karnego z 1932 roku i opierał się na 3 założeniach¹²:

- podwalinach dotychczasowego prawa karnego,
- skupieniu na ochronie spraw politycznych państwa i jego władz będących podstawą ekonomiczną ustroju socjalistycznego,
- polityce polaryzacji czyli wymierzanie surowszych kar za groźne zbrodnie przy łagodniejszych karach za drobne przestępstwa.

¹⁰ Kodeks Karzący Królestwa Polskiego z 1818 r., „Dziennik Praw Królestwa Polskiego” 1818, t. V, nr 20; J. Śliwowski, *Kodeks Karzący Królestwa Polskiego 1818 r.*, Warszawa 1958, s. 344.

¹¹ J. Migdał, J. Raglewski, *Kara pozbawienia wolności, zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 109-110.

¹² J. Kochanowski, *Redukcja odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2000, s. 17.

Kodeks ten funkcjonował w nowej sytuacji ustrojowej w towarzystwie wielu ustaw. Charakteryzowało go zaostrzone podejście do recydywistów i sprawców chuligańskich występów oraz nowe podejście w zakresie do reakcji karnych tj. warunkowe umorzenie postępowania karnego i kara ograniczenia wolności¹³. Zgodnie z art. 30 § 1 Kodeksu karnego karami zasadniczymi były:

- pozbawienie wolności,
- ograniczenie wolności,
- grzywna.

Kodeks karny z 1969 roku przewidywał za najcięższe zbrodnie karę zasadniczą o charakterze wyjątkowym tj. karę śmierci (art. 31 § 2). Zgodnie z art. 30 § 3 za przestępstwa zagrożone karą śmierci oraz w innych wypadkach przewidzianych w ustawie można było orzec karę 25 lat pozbawienia wolności. Kara pozbawienia wolności trwała najmniej 3 miesiące a najdłużej 15 lat (art.32 § 1). Kary poniżej roku wymierzane były w miesiącach a powyżej roku w latach i miesiącach¹⁴.

„Wprowadzenie jednolitej kary pozbawienia wolności opierało się na założeniu, że zróżnicowanie jej treści następuje w procesie wykonania i jest oparte na kryteriach związanych nie tylko z charakterem popełnionego przestępstwa, ale również właściwość i warunków osobistych skazanego, jego wieku, płci i dotychczasowej karalności, a przede wszystkim podatności na resocjalizację”¹⁵. W kodeksie karnym z 1969 r. kara pozbawienia wolności była karą wiodącą przede wszystkim w stosunku do recydywistów. W K K z 1969 r. zrezygnowano z dwu podziału kary pozbawienia wolności na więzienie i areszt.

Z upływem czasu dotychczasowa polityka karna wymagała zmian wynikających z konieczności dostosowania się do tendencji światowych w zakresie kodyfikacji. W 1997 roku uchwalono nowy Kodeks karny, którego głównym celem była ochrona dóbr prawnych oraz dążenie do zastępowania surowych kar pozbawienia wolności przez inne środki karne. „Zmiany kodeksu karnego wykonawczego miały na celu polepszenie warunków odbywania kary pozbawienia wolności osób skazanych. Wprowadzone zmiany dotyczyły także kadry więziennej, poprzez wymianę niemal połowy składu osobowego personelu więziennego oraz zmiany ich postaw względem osadzonych. Nastąpiło otwarcie więzień na kontakty ze światem zewnętrznym. Możliwość prowadzenia działalności na terenie więzień uzyskali przedstawiciele organizacji społecznych, związków wyznaniowych czy grup anonimowych alkoholików”¹⁶. Ponadto potrzeba zmian wynikała także z bezskuteczności kar izolacji, które obciążały w znacznej mierze budżet państwa. Nowy kodeks doprowadził do innego podejścia do skazanych. Podstawowym jego założeniem było umożliwienie im kontaktu z rodzinami a co za tym idzie ze światem zewnętrznym oraz zachęcanie do aktywności i obowiązkowości w zadaniach realizując przy tym proces resocjalizacji. Osadzony miał kształtować w sobie społecznie pożądane postawy, głównie

¹³ T. Bojarski, *Tradycja i postęp w nowelizacji prawa karnego – od Makarewicza do stanu obecnego*, Lublin 2008, s. 12.

¹⁴ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku Kodeks Karny, Dz. U. 1969 Nr 13 poz. 94.

¹⁵ W. Juchacz, I. Zgoliński, *Aktualny model kary pozbawienia wolności i jego perspektywy*, „Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea” 2014, t. 4, s. 47.

¹⁶ A. Ornowska, I. Zduński, *Resocjalizacja penitencjarna. Zarys problematyki*, Bydgoszcz 2014, s. 35.

poczucie odpowiedzialności oraz prawidłowo postrzegać porządek prawny panujący w państwie. Dotyczyło to skazanych na terminową i dożywotnią karę pozbawienia wolności¹⁷. Nowy Kodeks Karny w zakresie pozbawienia wolności przewidywał trzy rodzaje kar (art. 32 k.k.): do 15 lat, 25 lat i karę dożywotniego pozbawienia wolności. Ustawodawca wyeliminował karę śmierci dostosowując tym samym system prawny do standardów międzynarodowych. Kara dożywocia jest najsurowszą karą w Europie i spełnia głównie funkcje odstraszającą i eliminacyjną. Funkcja represyjna i resocjalizacyjna jest przy tym rodzaju kary znikoma. Kara ta orzekana jest tylko za najcięższe zbrodnie. Poprzez funkcję eliminacyjną zabezpiecza społeczeństwo przed najgroźniejszymi przestępcami. Mimo, że jest najbardziej dolegliwą z kar nie narusza praw człowieka gdyż kodeks dopuszcza zastosowanie warunkowego zwolnienia a także prawo łaski. Przez to w praktyce kara ta utraciła charakter dożywocia zmieniając się w karę długoterminowego pozbawienia wolności¹⁸. Kodeks Karny przewidywał stosowanie kar izolacji, jako ostateczności dlatego też w art. 32 k.k. znalazły się one na ostatnim miejscu. Kara dożywotniego więzienia posiadała charakter wyjątkowy gdyż zastąpiła karę śmierci. Nowa kodyfikacja w zakresie kary pozbawienia wolności opierała się na trzech założeniach:

- kara 25 lat i dożywotniego pozbawienia wolności zawsze przewidują jako alternatywę zwykłą karę pozbawienia wolności czyli najdłużej do 15 lat (np. art. 134 k.k., art. 118 § 1 k.k.),
- podstawowa kara pozbawienia wolności pozostaje z alternatywą 25 lat więzienia (np. art. 118 § 2 k.k., art. 122 § 1 k.k.),
- ostatnie założenie przewiduje tylko jeden przypadek, w którym kara 25 lat pozbawienia wolności może zamiennie wystąpić z karą dożywotniej izolacji czyli art. 142 § 2 k.k. tj. za zabójstwo.

Trudna sytuacja systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych doprowadziła do reformy prawa karnego materialnego, w szczególności kodeksu karnego. Dnia 1 lipca 2015 roku weszła w życie nowelizacja Kodeksu Karnego. Jest największą nowelizacją przepisów uchwalonego w 1997 roku Kodeksu karnego. Początek zmian ma swoje źródło w projekcie zmian Kodeksu karnego przygotowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego i przedstawionym w listopadzie 2013 roku. Podstawowym motywem reformy było ograniczenie nadmiernego wymierzania przez sądy kary pozbawienia wolności i warunkowego jej zawieszenia na rzecz kary grzywny czy ograniczenia wolności. Mała efektywność kar izolacyjnych spowodowała wzrost przekonania, że kary wolnościowe są lepszą reakcją karną na przestępstwo. Dotychczas stosowaną praktykę wymiaru sprawiedliwości charakteryzowały długie, zbiurokratyzowane i skomplikowane procesy karne przez co sprawiedliwość stawała się mniej istotna. Dlatego też reforma prawa karnego ma doprowadzić do skrócenia i bardziej efektywnego rozwiązywania problemów i konfliktów związanych z przestępstwem¹⁹.

¹⁷ I. Niewiadomska, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007, s. 115-116.

¹⁸ R. Góral, *Kodeks Karny- praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Wydanie IV, Warszawa 2005, s. 67-68, 76.

¹⁹ R. Zawłocki, *Reforma prawa karnego materialnego od 01.07.2015*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 11, s. 1.

Ponieważ jednym z głównych celów reformy stało się ograniczenie orzekania kary pozbawienia wolności na rzecz kary grzywny i ograniczenia wolności to zmieniono art. 58 § 1 k.k., zgodnie z którym jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary a przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat to sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary. Jest to szczególna dyrektywa sądowego wymiaru kary zwana prymatem kar wolnościowych wskazująca, że sądy przy orzekaniu kary w pierwszej kolejności powinny orzekać kary grzywny lub ograniczenia wolności. Nowelizacja art. 58 § 1 k.k. wprowadza trzy podstawowe zmiany tj.:

- pierwszeństwo kary wolnościowej za popełnienie przestępstwa zagrożonego sankcją alternatywną przewidującą karny wolnościowe lub karą pozbawienia wolności nie przekraczającą 5 lat,
- pierwszeństwo kary nieizolacyjnej przed bezwarunkową jak i warunkową karą pozbawienia wolności,
- osiąganie celów kary poprzez wyłączone stosowanie kar wolnościowych.

W poprzednim stanie prawnym czynnikiem mającym wpływ na dużą ilość orzekanych kar pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem mogła być błędna interpretacja sformułowania zawartego w art. 58 § 1 k.k. tj. „orzeka karę pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia”. Mogło to sugerować, że kara pozbawienia wolności bez warunkowego i z warunkowym jej zawieszeniem to dwie różne kary. Dlatego też orzekanie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem nie wymagało podania przyczyny niezastosowania kary grzywny lub ograniczenia wolności. Nowelizacja doprowadziła do całkowitej jednoznaczności i jasności przepisu wskazując na to, że pierwszeństwo kar wolnościowych odnosić się do kary pozbawienia wolności zarówno z warunkowym jej zawieszeniem jak i bez.

Bardzo pomocne jest uchylenie art. 58 § 2 k.k. zgodnie z którym kara grzywny nie mogła być orzekana w sytuacji jeśli skazany nie posiadał możliwości finansowych a co za tym idzie nie byłby w stanie zapłacić grzywny. W aktualnym stanie prawnym nie będzie przeszkód w stosowaniu kary pieniężnej. Do tej pory znaczenie grzywny w stosunku do kary pozbawienia wolności było zdecydowanie mniejsze. Dla sądu łatwiejsze było podjęcie decyzji o orzeczeniu kary pozbawienia wolności z zawieszeniem lub bez niż kary grzywny. To z kolei przyczyniało się do coraz większej ilości osób przebywających w zakładach karnych. Uchylenie art. 58 § 2 k.k. uwalnia sąd od obowiązku zbadania stanu majątkowego przestępcy celem uzasadnienia kary grzywny. W sytuacji nie zapłacenia przez skazanego określonej kwoty tytułem kary sąd zamieniał ją na karę zastępczą. Jednakże ten rodzaj kary byłby zdecydowanie krótszy niż zwykła kara pozbawienia wolności w zawieszeniu, której wykonanie zostałoby zarządzane. Uchylenie art. 58 § 2 k.k. ma być środkiem zachęcającym sąd do orzekania kary grzywny zamiast kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem. Ponadto orzeczenie grzywny w odczuciu społeczeństwa jest bardziej dolegliwe niż zawieszona kara pozbawienia wolności postrzegana jako uniknięcie kary za dokonane przestępstwo²⁰.

²⁰ W. Wróbel, *Nowelizacja prawa karnego – komentarz*, Kraków 2015, s. 305-310.

Kolejną nowością jest wprowadzenie tzw. kary mieszanej, o którym mowa w art. 37b k.k. Zgodnie z tym artykułem w sprawie o występki zagrożony karą pozbawienia wolności bez względu na dolną granicę ustawowego zagrożenia, sąd może orzec jednocześnie karę pozbawienia wolności w wymiarze nie wyższym niż 3 miesiące, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi co najmniej 10 lat – 6 miesięcy oraz karę ograniczenia wolności do 2 lat. Pierwszeństwo w wykonaniu tej sytuacji ma zawsze kara pozbawienia wolności chyba, że ustawa stanowi inaczej.

Przepis art. 37b k.k. jest zupełnie nowym rozwiązaniem w zakresie kary gdyż dopuszcza równoczesne orzeczenie kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności za ten sam czyn, która będzie wykonywana w sposób sekwencyjny. Znajdzie on zastosowanie głównie w przypadkach czynów zabronionych jak rozbój czy gwałt w typie podstawowym, za który grozi kara pozbawienia wolności od 2 lat do 12 lat oraz za czyny zabronione z sankcją alternatywną – grzywna, kara ograniczenia lub pozbawienia wolności. Taka zmiana w prawie karnym stwarza dla sądu szerokie możliwości przy wymierzaniu kary najbardziej adekwatnej do popełnionego czynu.

Istotne jest to, że art. 37b k.k. nie może być stosowany w przypadku czynu zabronionego zagrożonego tylko karą grzywny lub ograniczenia wolności gdyż obowiązkowym zagrożeniem musi być kara pozbawienia wolności.

Do tej pory orzekanie kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem było dominującą reakcją karną. W sytuacji ograniczenia jej stosowania za czyny zagrożone k.p.w., jedyną alternatywą stałaby się bezwzględna kara pozbawienia wolności. Wprowadzenie kary mieszanej daje możliwość, bez względu na minimalne zagrożenie ustawowe za dany czyn, orzekania krótkoterminowej kary pozbawienia wraz z ograniczeniem wolności do 2 lat. Dzięki temu sąd ma możliwość wymierzenia jednocześnie dwóch kar lub wyboru kary pozbawienia wolności.

Zastosowanie tzw. kary mieszanej wyklucza warunkowe zawieszenie jej wykonania. Świadczy o tym zwrot w omawianym przepisie „wykonuje się wówczas” przez co należy rozumieć konieczność wykonania kar orzekanych przy jego zastosowaniu. Artykuł ten jest przeznaczony głównie dla występku o ustawowo wysokim zagrożeniu bez możliwości orzeczenia za dany czyn kary ograniczenia wolności. Jednakże sąd może stwierdzić, że cele kary mogą być spełnione poprzez krótkoterminową karę izolacyjną połączoną z ograniczeniem wolności.

W sytuacji orzeczenia dwóch kar jednocześnie na podstawie art. 37 k.k. w pierwszej kolejności wykonuje się karę pozbawienia wolności. W chwili uprawomocnienia się wyroku nałożone zostają obowiązki wykonania obu kar na powołane organy. Czas kiedy skazany odbywa karę pozbawienia wolności jest przeznaczony na przygotowanie wszystkich warunków aby skierować więźnia do odbywania kolejnej kary tj. k.o.w.. Kolejność odbywania kary może zostać zmieniona tylko w sytuacji gdy zachodzą przeszkody prawne uniemożliwiające wykonanie kary pozbawienia wolności np. brak miejsca w zakładzie karnym. (art. 17a k.k.w.).

Więzień, który został skazany na podstawie art. 37b k.k. nie może ubiegać się o warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary izolacyjnej, która jest orzeczona jako pierwsza do wykonania z następujących powodów:

- druga z kar sekwencyjnych ma na celu poddanie sprawcy swoistej próbie gdyż

w czasie odbywania kary ograniczenia wolności obarcza skazanego szereg obowiązków, których nie wykonanie może doprowadzić do orzeczenia zastępczej kary pozbawienia wolności,

- procedura rozpatrzenia wniosku o przedterminowe zwolnienie byłaby dłuższa niż okres izolacji skazanego.

Natomiast na podstawie art. 83 k.k. nie wyklucza się możliwości aby skazany na karę sekwencyjną został zwolniony od reszty kary ograniczenia wolności. Warunkiem koniecznym jest przestrzeganie porządku prawnego i wykonywanie nałożonych przez sąd obowiązków²¹. Skuteczność tej kary jest jednak obniżona w przypadku warunkowego zawieszenia jej wykonania. W związku z tym ustawodawca twierdzi, że osłabia to w znaczący sposób jej funkcję. Ponadto prowadzi do ryzyka nadmiernego stosowania kar warunkowo zawieszanych, które reforma miała ograniczyć na rzecz kar wolnościowych. Dlatego też uległ zmianie art. 37b k.k. poprzez wyeliminowanie możliwości stosowania warunkowego zawieszenia, o którym mowa w art. 69 k.k.

Art. 37 b otrzymuje brzmienie:

„W sprawie o występki zagrożony karą pozbawienia wolności nie zależnie od dolnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w ustawie za dany czyn, sąd może orzec jednocześnie karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 3 miesięcy, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi przynajmniej 10 lat-6 miesięcy, oraz karę ograniczenia wolności do 2 lat. Art. 69 § 1 nie stosuje się. W pierwszej kolejności wykonuje się wówczas karę pozbawienia wolności, chyba że ustawa stanowi inaczej.”

Następną istotną zmianą jest nowe brzmienie art. 69 § 1 k.k. zgodnie z którym sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej roku jeśli oskarżony w chwili jego popełnienia nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia celów kary a przede wszystkim zapobiegnie powrotowi do przestępstwa. Zmiana ta obniża górną granicę kary, której wykonanie można było warunkowo zawiesić z 2 lat do roku. Na warunkowe zawieszenie kary ma obecnie wpływ dotychczasowe życie sprawcy gdyż przepis wyraźnie mówi o tym, że sprawca w chwili dokonania przestępstwa nie może być skazany na karę pozbawienia wolności. Dotychczas nie było to tak istotne gdyż nawet recydywa wielokrotna nie stanowiła przeszkody aby wykonanie kary zostało warunkowo zawieszane. Spowoduje to wyeliminowanie częstych sytuacji, w których stosowano warunkowe zawieszenie kary pozbawienia wolności w stosunku do danej osoby więcej niż jeden raz. Dotychczas okres zawieszenia wykonania kary pozbawienia na okres próby wynosił od 2 do 5 lat. Zgodnie ze zmienionym art. 70 § 1 k.k. zawieszenie wykonania kary możliwe jest na okres próby od roku do 3 lat.

Ponadto bardzo istotne jest ograniczenie stosowania warunkowego zawieszenia tylko do kary pozbawienia wolności, a nie jak dotychczas także do kar grzywny i ograniczenia wolności.

Bardzo ważną zmianą jest nowe brzmienie art. 72 § 1 k.k., który eliminuje z polskiego prawa karnego zwykłe warunkowe zawieszenie wykonania kary. Obec-

²¹ W. Wróbel, *Nowelizacja prawa karnego...*, dz. cyt., s. 294-305.

nie wystarczy już orzeczenie kary z warunkowym jej zawieszeniem i wyznaczenie okresu próby gdyż warunkowe zawieszenie musi być obligatoryjnie wsparte orzeczeniem jednego lub więcej środków probacyjnych wymienionych w art. 72 § 1 k.k. Wśród nowo wprowadzonych obowiązków probacyjnych znajduje się pkt. 6 dotyczący poddania się terapii uzależnień, który został podzielony na dwa podpunkty 6a - dotyczący psychoterapii lub psychoedukacji oraz 6b – uczestnictwo w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych. W art. 72 § 1a k.k. wprowadzono przepis dotyczący wskazania przez sąd minimalnej odległości od osób chronionych, który skazany musi zachować. Natomiast w art. 72 § 1b k.k. w przypadku popełnienia przestępstwa wobec osoby najbliższej i orzeczenia obowiązku opuszczenia lokalu sąd określa sposób kontaktu sprawcy z pokrzywdzonym. Przepis zawarty w art. 72 § 2 k.k. uległ zmianie pod względem stylistycznym doprowadzając do wydzielenia z zakresu środków karnych środków kompensacyjnych. Zgodnie z tym przepisem sąd może orzec świadczenie pieniężne albo zobowiązać skazanego do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem w całości lub w części, chyba że orzeczono środek kompensacyjny²².

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 75 § 1 k.k. jeśli skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem w okresie próby popełni podobne przestępstwo umyślne, orzeczone prawomocnie pozbawieniem wolności bez warunkowego zawieszenia to sąd będzie obligatoryjnie zasądzał wykonanie kary. Zmiana ta wprowadza ograniczenie stosowania tego przepisu tylko do przypadków gdy prawomocnie orzeczona kara jest bezwarunkową karą pozbawienia wolności. W sytuacji wystąpienia przesłanek określonych w art. 75 § 1 k.k. zobowiązujących do zarządzenia wykonania kary należy w pierwszej kolejności zarządzić jej wykonanie a następnie połączyć ją z karą bezwzględnego pozbawienia wolności. Ponadto zgodnie z art. 75 § 2 k.k. sąd może również zarządzić wykonanie kary jeśli skazany podczas okresu próby wyraźnie narusza porządek prawny a w szczególności popełni przestępstwo inne niż wymienione art. 75 § 1 k.k. lub jeśli uchyla się od zapłaty grzywny, od dozoru lub innych środków karnych czy też nałożonych obowiązków. W art. 75 k.k. po § 3 dodano § 3a, który daje sądowi możliwość skrócenia orzeczonej kary pozbawienia wolności w warunkach zawieszenia zarządzonej do wykonania maksymalnie o połowę, mając na uwadze wykonanie dotąd nałożonych na niego obowiązków w czasie okresu próby.

Bardzo istotną zmianą jest także regulacja zawarta w art. 75a k.k. „sprawdzająca się do stwierdzenia, że wystąpienie przesłanek do zarządzenia wykonania warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności nie musi prowadzić do rzeczywistego wykonania tej kary lecz może być zamienione na grzywnę lub karę ograniczenia wolności. Sąd może zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności zamienić ją na grzywnę lub karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne. Jest to zmiana, która może w sposób istotny przyczynić się do zrealizowania podstawowego celu

²² W. Wróbel, *Nowelizacja prawa karnego...*, dz. cyt., s. 436-441.

reformy czyli ograniczenia ilości osób odbywających karę pozbawienia wolności”²³. Istotny jest także przepis zawarty w art. 75a § 4 k.k. który mówi, że skazany wobec którego sąd zastosuje zamiar kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania na karę ograniczenia wolności lub grzywnę, nie jest zwolniony z wykonania orzeczonych wobec niego środków karnych, przypadku czy też środków kompensacyjnych lub zabezpieczających nawet jeśli następnie orzeczona została kara łączna. Dlatego też zgodnie z art. 75a § 5 k.k. jeśli skazany nie będzie wykonywał kary ograniczenia wolności, nie uiszczy grzywny i nie wykona nałożonych obowiązków, środków karnych, kompensacyjnych czy też przypadku to sąd uchyli zamiar i zarządzi wykonanie kary pozbawienia wolności²⁴.

Kolejną zmianą jest nowelizacja art. 66 k.k., który wprowadza możliwość stosowania warunkowego postępowania karnego za wszystkie przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat. Postępowanie może być warunkowo umorzone jeśli waga czynu jest niewielka, okoliczności popełnienia są jasne i nie budzą wątpliwości a postawa i sposób życia sprawcy przed popełnieniem przestępstwa jak i po jego popełnieniu wskazują, że dostosuje się on do obowiązujących norm prawnych i nie powróci do przestępstwa. Na zastosowanie warunkowego umorzenia decydujący wpływ ma ocena stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego. Im wyższe ustawowe zagrożenie konkretnego czynu tym mniejsze prawdopodobieństwo, że stopień jego szkodliwości będzie nieznaczny. „Przesunięcie w nowym stanie prawnym granicy możliwości stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego z 3 na 5 lat pozbawienia wolności nie oznacza więc zmiany w kryteriach oceny stopnia społecznej szkodliwości konkretnego czynu. Oznacza natomiast zmianę w przesłankach polityki karnej wobec poszczególnych typów czynów zabronionych”²⁵. Dotychczas na dobór reakcji karnoprawnej na popełnienie czynu zabronionego miała wpływ dyrektywa prewencji indywidualnej, zgodnie z którą jeśli szkodliwość czynu nie wymagała wymierzenia kary ani resocjalizacji skazanego wówczas postępowanie mogło być warunkowo umorzone. W obecnym stanie prawnym pierwszeństwo przed innymi dyrektywami wymiaru kary ma osobowość sprawcy, jego sposób życia przed popełnieniem przestępstwa oraz potrzeby resocjalizacyjne. Warunkowe umorzenie następuje zgodnie z art. 67 § 1 k.k. na okres próby wynoszący od roku do 3 lat i biegnie od uprawomocnienia się wyroku. Jest to czas poddania sprawcy próbie podczas którego nałożone zostają na niego obowiązki o charakterze kompensacyjnym i zabezpieczającym, które mają pomóc w weryfikacji czy są wystarczające do powstrzymania od powrotu do przestępczości w przyszłości. Kolejną istotną zmianą w kodeksie karnym są nowe przepisy regulujące funkcjonowanie dozoru elektronicznego. Z dniem 20 lutego 2015 roku przestała istnieć Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Przepisy te zostały umieszczone w rozdziale VII a kodeksu karnego wykonawczego i obecnie są metodą wykonywania kary ograniczenia wolności (art. 43 k.k.w). Dozór elektroniczny został rozszerzony

²³ Tamże, s. 443.

²⁴ Tamże, s. 444-446.

²⁵ W. Wróbel, *Nowelizacja prawa karnego...*, dz. cyt., s. 431.

o wybrane środki karne i zabezpieczające, do których należą zakaz kontaktowania się (art. 41a k.k.), zakaz wstępu na imprezę masową (art.41b k.k.) oraz elektroniczna kontrola miejsca pobytu, terapia i pobyt w zakładzie psychiatrycznym (art. 93a k.k.). Ma to doprowadzić do zmiany struktury orzekania kar i zaprzestanie nadużywania kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem. Obecnie bardziej dolegliwe ma być ograniczenie wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego. Doprowadziło to do sytuacji, w której dozór elektroniczny pełni funkcję wyłącznie kontrolną gdyż zgodnie z art. 43 b § 1 k.k.w. dozór elektroniczny to kontrola zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych²⁶. Jednakże ostatecznie na skutek znaczącego spadku orzeczeń o wykonywaniu kary w systemie dozoru elektronicznego został on przywrócony do kary pozbawienia wolności²⁷.

Art. 43c § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego wykonuje się jako dozór stacjonarny. Środki karne i zabezpieczające w systemie dozoru elektronicznego wykonuje się jako dozór zbliżeniowy lub mobilny”.

Nowelizacja Ustawy z 11 marca 2016 roku ma na celu modyfikację modelu postępowania karnego tak aby przywrócić większą aktywność sądu w toczącym się procesie, który zapewni w maksymalnym stopniu zgodność prawdziwych ustaleń z punktu widzenia zasady prawdy materialnej oraz zwiększy skuteczność ścigania. Reforma ta prowadzi do przywrócenia modelu procesu karnego w którym prawda materialna pełni rolę nadrzędną a kontrydiktoryjność jest jedną z zasad ułatwiających dotarcie do prawdy.

Nowelizacja nie jest całkowitym odejściem od zmian wprowadzonych na mocy Ustawy z dnia 27 września 2013 r. ale ma na celu zmiany prowadzące do:

- doprowadzenie do kontrydiktoryjności postępowania sądowego,
- zapewnienie gwarancji procesowych uczestnikom postępowania kosztem zmniejszenia formalizmu doprowadzając do skrócenia procedowania,
- uwolnienie sędziów od czynności, które mogą być wykonywane przez czynnik niesądowy,
- doprowadzenie do prawidłowego realizowania standardów konstytucyjnych, które dzięki pracy Trybunału Konstytucyjnego są coraz bardziej jasne.

Zmiana ta weszła w życie 15 kwietnia 2016 roku. Według ustawodawcy termin ten jest wystarczający ponieważ zasadniczym postulatem jest powrót do rozwiązań procesowych funkcjonujących w modelu obowiązującym do 30 czerwca 2015 roku²⁸.

²⁶ W. Wróbel, *Nowelizacja prawa karnego...*, dz. cyt., s. 215-216.

²⁷ www.lex.pl

²⁸ Ustawa z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw; Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, ustawę z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawę z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary oraz ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.

4. Zakończenie

Kara pozbawienia wolności jest najbardziej dotkliwą z kar gdyż nie tylko wyklucza skazanego ze społeczeństwa ale także ma wpływ na całe jego przyszłe życie. Od wieków towarzyszy ludzkości i do tej pory jest adekwatną odpowiedzią na szereg popełnianych przestępstw. Przez ten czas ulegała doskonaleniu jednak, jak wykazują badania, działania resocjalizacyjne często nie przynoszą oczekiwanych efektów i więźniowie powracają do przestępczości. Stosowanie kary pozbawienia wolności ma spełnić konkretne cele czyli doprowadzić do wewnętrznej przemiany skazanego, wzbudzić w nim poczucie odpowiedzialności oraz wpłynąć na przestrzeganie przez niego norm prawnych przyjętych w państwie. Ponadto kara tego typu ma pokazać przestępcy, że jego zachowanie jest naganne, za które wymierza się dolegliwe kary. Społeczeństwo musi czuć, że żyje w państwie, które chroni swoich obywateli poprzez izolację najbardziej groźnych przestępców. Wymierzenie kary pozbawienia wolności dla przestępcy jest również rekompensatą dla pokrzywdzonego za wyrządzone szkody i krzywdy. Mimo posługiwania się zasadą indywidualizacji poprzez odpowiednie sklasyfikowanie więźniów oraz dostosowanie do osoby skazanej typu zakładu karnego oraz systemu w jakim będzie ją odbywał trudno jest doprowadzić do tego, aby nigdy więcej nie popełnił czynu zabronionego. Samo odizolowanie człowieka od reszty społeczeństwa a także przebywanie przez długie lata w społeczności o dużym stopniu demoralizacji często negatywnie wpływa na psychikę człowieka i chęć zmiany swojego zachowania.

Niska efektywność kary pozbawienia wolności oraz przepełnienie w zakładach karnych doprowadziło do poszukiwania alternatyw dla jej wykonywania w postaci uwięzienia. Jednym z nich jest zastosowanie w stosunku do osoby skazanej systemu dozoru elektronicznego, który nie wyklucza skazanego z życia społecznego. Daje mu możliwość jednoczesnego funkcjonowania w społeczeństwie i odbycia kary dzięki specjalnej aparaturze kontrolującej jego zachowanie i przebywanie w określonym miejscu. W nowym systemie prawnym obowiązującym od 15 kwietnia 2016 roku dozór elektroniczny został przywrócony jako system wykonania kary pozbawienia wolności.

Nowelizacja prawa karnego wprowadza wiele ważnych zmian dotyczących kar i ich orzekania za popełnienie czynów zabronionych. Głównym celem jest zmniejszenie orzekania kar pozbawienia wolności z warunkowym ich zawieszeniem na rzecz kary ograniczenia wolności i kary grzywny. Ustawodawca kierował się przekonaniem, że kary wolnościowe będą bardziej skuteczne niż izolacja więźnia. Dopuszcza się możliwość zastosowania kary ograniczenia wolności i kary grzywny nawet w przypadku przestępstw zagrożonych karą nieprzekraczającą 8 lat pozbawienia wolności gdzie dotychczas za przestępstwa te była wymierzana wyłącznie kara pozbawienia wolności. Ograniczeniu stosowania warunkowego zawieszenia w przypadku pozbawienia wolności sprzyjać ma wprowadzona tzw. kara mieszana łącząca karę pozbawienia i karę ograniczenia wolności. Ponadto możliwość warunkowego zawieszenia wykonywania kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej roku jest uzależniona od tego czy oskarżony nie był wcześniej skazany na karę pozbawienia

wolności. Orzeczenie warunkowego zawieszenia wykonania k.p.w. po nowelizacji występuje zawsze z obligatoryjnym orzeczeniem obowiązku probacyjnego.

Podsumowując, ustawodawca poprzez nowelizację k.k. doprowadził do tego, że kodeks ten za drobne przestępstwa przewiduje – co do zasady – wolnościową, ale równie dolegliwą karę. Kierował się tym aby w sytuacji konkretnego przypadku sąd miał możliwość orzeczenia kar wolnościowych, izolacyjnych czy mieszanych. Natomiast w sytuacji przestępczości zawodowej i wyjątkowo okrutnej sąd ma możliwość surowszej niż dotychczas reakcji karnej.

Bibliografia

- Bojarski T., *Tradycja i postęp w nowelizacji prawa karnego – od Makarewicza do stanu obecnego*, Lublin 2008.
- Góral R., *Kodeks Karny- praktyczny komentarz z orzecznictwem, Wydanie IV*, Warszawa 2005.
- Juchacz W., Zgoliński I., *Aktualny model kary pozbawienia wolności i jego perspektywy*, „Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea” 2014, nr 4.
- Kochanowski J., *Redukcja odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2000.
- Kodeks karny wykonawczy, ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r.
- Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary oraz ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.
- Lelental S., *Wykład prawa karnego wykonawczego z elementami polityki kryminalnej*, Łódź 1996.
- Melezini M., *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, Tom VI*, Warszawa 2010.
- Migdał J., Raglewski J., *Kara pozbawienia wolności, zarys dziejów polskiej doktryny, prawa i praktyki penitencjarnej*, Gdańsk 2005.
- Niewiadomska I., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007.
- Ornowska A., Zduński I., *Resocjalizacja penitencjarna. Zarys problematyki*, Bydgoszcz 2014.
- Płaza S., *Historia prawa w Polsce*, Kraków 1991.
- Śliwowski J., *Kodeks Karzący Królestwa Polskiego 1818 r.*, Warszawa 1958.
- Ustawa z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 396).
- Ustawa z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw.
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku Kodeks Karny, Dz. U. 1969 Nr 13 poz. 94.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.
- Walczak S., *Narodziny i rozwój koncepcji wykonywania kary pozbawienia wolności*, Warszawa 1990.

- Wróbel W. (red.), *Nowelizacja prawa karnego – komentarz*, Kraków 2015.
- Wyrok SN w Krakowie z 4 IV 2013 r., I ACa 190/13, LEX 1439078.
- Wyrok SN z 17 IX 2010 r., II CSK 94/10, OSNC 2011, nr 4, poz. 44.
- Wyrok SN z 29 IX 2004 r., II CK 531/03, LEX nr 137577.
- Wyrok SN z 3 VI 2011 r., III CSK 279/10, LEX nr 898254; z 10 V 2012 r., IV CSK 416/11, LEX nr 1212823.
- Zawłocki R., *Reforma prawa karnego materialnego od 01.07.2015*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 11.